

Оцінка громадянами творчих спеціальностей за українським стандартом престижності професій

Анотація.

Аналізується місце творчих (мистецьких) професій за критерієм їх престижності на фоні цілісного поля існуючих професій. Розглянуто дію психологічних чинників динаміки престижності професій протягом 2008–2009 років в Україні.

Ключові слова: громадська думка; професійне самовизначення; профорієнтація; творчі професії; тип професій за предметом праці; класифікатор професій України; український стандарт престижності професій.

The creative occupations` estimation by the citizens according to the Ukrainian standard of occupational prestige.

Annotation.

The place of the creative (artistic) occupations according to prestige criterion on the background of the whole field of occupations is analysed. The effect of psychological factors of the prestige dynamics during 2008–2009 in Ukraine is examined.

Keywords: public opinion; occupational self-determination; vocational orientation; creative occupations; professions` type according to subject of labour; the Ukrainian classifier of occupations; the Ukrainian standard of occupational prestige.

Оценка гражданами творческих специальностей по украинскому стандарту престижности профессий

Аннотация.

Анализируется место творческих (художественных) профессий по критерию их престижности на фоне целостного поля существующих профессий. Рассмотрено действие психологических факторов динамики престижности профессий в течение 2008-2009 годов в Украине.

Ключевые слова: общественное мнение; профессиональное самоопределение; профориентация; творческие профессии; тип профессий согласно предмета труда; классификатор профессий Украины; украинский стандарт престижности профессий.

Найдьонов М. І.

Провідний науковий співробітник, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України

ОЦІНКА ГРОМАДЯНАМИ ТВОРЧИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЗА УКРАЇНСЬКИМ СТАНДАРТОМ ПРЕСТИЖНОСТІ ПРОФЕСІЙ

Попри те, що творча людина може реалізувати свій потенціал у будь-якій професії, традиційно в суспільстві склалося стале уявлення про так звані творчі професії. За відомою класифікацією професій Є. Клімова, що вже багато років використовується з профорієнтаційною метою, такі професії виділяються в окремий тип – "людина-художній образ". Як відомо, за принципом розрізнення предмету праці в типології професій виділено п'ять типів: "людина-людина", "людина-природа", "людина-техніка", "людина-знакова система" (скорочено "людина-знак") і вже згаданий тип "людина-художній образ". Саме представники останнього типу професій традиційно вважаються людьми творчої праці, оскільки предметом їхньої діяльності є створення художнього образу, який втілюється в різноманітних мистецьких техніках, матеріалах, засобах. До типу професій "людина-художній образ" належать фахівці різних мистецьких галузей – живопис (у тому числі й майстри прикладного мистецтва), музика, кіно тощо.

Актуальність вивчення громадської думки щодо престижності творчих професій зумовлюється, по-перше, тим, що саме ці фахові спільноти є насамперед носіями і співтворцями культури сучасного суспільства, по-друге, – тим, що престижність професій в цілому є одним з нематеріальних чинників, які впливають на рішення людини про вибір нею професії, тому, здійснюючи стратегічне планування ринку праці та освітніх послуг, слід обов'язково враховувати динаміку громадської думки щодо престижності професій [6; 7]. Отже, вивчення престижності спектру професій типу "людина-художній образ", особливо серед молоді, дасть змогу спрогнозувати особливості розвитку ринку праці в цих галузях, а відтак і перспективи культурного розвитку суспільства в цілому.

У світі дослідниками престижності професій напрацьовано досить сталий інструментарій. Встановлення престижності тих чи тих професій відбувається як оцінка її громадянами за шкалою певної розмірності (найпоширеніша – 9-бальна). Нового якісного рівня дослідження престижності набули із запровадженням Міжнародного стандарту престижності професій (Standard International Occupational Prestige Scale – SIOPS), створеного у 70-х роках минулого століття американським дослідником Дональдом Трейманом [11]. На основі порівняння значень престижності окремих професій, отриманих в дослідженнях у шістдесяти країнах світу, Д. Трейман розрахував їх стандартні значення, охопивши структуру Міжнародного стандарту класифікації професій (International Standard Classification of Occupations – спочатку ISCO-68, згодом ISCO-88) на рівні її найдрібніших угруповань (так званих unit groups). На думку розробника стандарту Д. Треймана та В. G. Ganzeboom [3] найбільш коректне дослідження престижності професій потребує її оцінки громадянами за переліком професій саме на рівні представництва в ньому таких найдрібніших unit groups, що дає змогу уникнути не виправданого нівелювання відмінностей між професіями за більшого ступеня узагальнення, а отже, і втрати точності отримуваних даних.

З опорою на світові стандарти вивчення престижності нами 2009 року було здійснено оцінку престижності професій, перелік яких відтворював структуру ISCO-88 [9] та створеного на його основі Класифікатора професій України [3] на рівні найдрібніших груп професій, що репрезентують усе законодавчо відображене поле професій. Це дає підстави говорити про створення національного стандарту престижності професій [8] і відкриває можливість порівняльного аналізу окремих груп професій, зокрема за типами, що традиційно використовуються в профорієнтації, а отже створено можливість для істотного підвищення ефективності профорієнтаційної роботи з молоддю, прогнозування рівнів конкурентності та дефіцитів на ринку праці в складних демографічних умовах.

Метою статті є аналіз результатів емпіричного дослідження престижності творчих (мистецьких) професій на фоні цілісного поля існуючих професій, а також

психологічних чинників динаміки престижності професій протягом 2008-2009 років в Україні.

Представлені в статті дані отримано в межах виконання прикладної науково-дослідної теми "Моніторинг рівня та чинників престижності професій", що розроблялася в Інституті соціальної та політичної психології АПН України протягом 2008–2009 років. Оцінки престижності професій отримано на основі репрезентативного всеукраїнського опитування дорослого населення. Використаний перелік професій містить 440 найменування, відтворює структуру міжнародного стандарту їх класифікації (ISCO-88), а також враховує особливості національної класифікації професій, зокрема виділення управлінців (менеджерів) в окремий підклас 14 – "менеджери (управителі) підприємств, установ, організацій та їх підрозділів".

Для кожної професії з переліку наведено відповідне чотиризначне кодування за Класифікатором професій України (за класами, підкласами, групами, підгрупами професій), що забезпечує зручність використання даних у системі Державної служби зайнятості. Крім того, кожну професію з переліку додатково прокодовано згідно із запропонованою Є. Клімовим профорієнтаційною типологією професій за предметом професійної діяльності (людина, техніка, природа, знакова система, художній образ), що полегшує використання наведених даних у системі профорієнтаційної роботи [4].

Престижність професій, яку респонденти оцінювали за 9-бальною шкалою, представлено середніми значеннями (Mean), обчисленими за вибіркою чи за певними категоріями населення. Для відображення розбіжностей оцінок у межах середнього значення наводиться відповідний показник стандартного відхилення (SD), що відповідає міжнародним зразкам і є достатнім для коректних порівнянь у межах України та прогнозування рівня престижності будь-яких актуальних з погляду суспільного запиту (ринку праці) професій, навіть якщо їх не включено в перелік професій, що піддавалися оцінюванню.

Опитування проведено за квотною вибіркою, що репрезентує доросле населення України віком від 18 років і старше. Опитано 1251 респондента. Соціально-

демографічна структура вибірки, за якою проводилося масове опитування, відповідає структурі дорослого населення України. Повну версію бюлетеня "Український стандарт міжнародної шкали престижності професій представлено в електронному форматі [9]

Для оцінки динаміки психологічних чинників престижності професій використовуються також дані ще двох масових репрезентативних опитувань, проведених у жовтні 2008 року (2007 респондентів) і в серпні 2009-го (1997 респондентів). У межах дослідження було також опитано учнів випускних класів загальноосвітніх середніх шкіл (400 і 397 осіб відповідно у 2008 і 2009 роках). У всіх випадках, коли не зазначено рік, наводяться дані на момент останнього опитування. Дані з електронної (повної) версії інформаційних бюлетенів за цими опитуваннями можна знайти на сайті Інституту соціальної та політичної психології НАПН [9]

У результаті проведених досліджень підтверджено, що престижність професії відіграє значну роль в обґрунтуванні вибору громадянами своєї професії, особливо для молоді [1]. Так, серед старшокласників престижність професії виступає аргументом на користь її вибору для 36,8% опитаних, що ставить її на третє місце після аргументу "маю до неї здібності" (60,2%) та високої зарплатні (45,6%). Серед дорослих, які здійснювали свій професійний вибір переважно в інших соціально-економічних умовах, орієнтація на престижність професії виражена менше, ніж у сучасної молоді. Проте більш як для кожного четвертого (27,5%) цей аргумент є вагомим; випереджають його тільки висока зарплатня (53%), яка в дорослих посідає перше місце, наявність здібностей (51,1%) та можливість завжди з такою професією знайти роботу (38%). Останній аргумент молодь розташовує після престижності [2]. Таким чином, можна стверджувати, що в історичному масштабі часу престижність професій набуває більшої вагомості для професійного самовизначення.

У таблиці 1 представлено середні бали оцінки громадянами України престижності різних типів професій. Як бачимо, перше місце в цьому рейтингу посідають професії типу "людина-людина", друге – професії типу "людина-знакова

система" і на третьому опиняються творчі професії "людина-художній образ". Четверте і останнє п'яте місця за престижністю займають професії типу "людина-природа" і "людина-техніка". Прикметно, що професії, які забезпечують функціонування технічної цивілізації людства, посідають в рейтингу типів професій найнижче місце.

Таблиця 1. Оцінка громадянами професій різних типів (за національним стандартом престижності професій)

Тип професій	Код	Mean	SD
людина-людина	1	5,40	0,9
людина-природа	2	3,92	1,1
людина-техніка	3	3,75	1,11
людина-знак	4	4,81	0,91
людина-художній образ	5	4,77	1

У таблиці 2 представлено середні бали оцінки представниками різних типів професій престижності професій свого та інших типів (рефлексивні оцінки свого типу професій виділено напівжирним шрифтом).

Загалом рейтинг престижності типів професій, описаний вище, зберігається за єдиним цікавим виключенням. Рефлексивна оцінка престижності професій типу "людина-художній образ" порушує типовий рейтинг: представники творчих професій вище за інших оцінюють власну професію і нижче – професії інших типів. У результаті власна професія за рейтингом престижності, встановленим митцями, посідає замість третього місця – друге. Ми вбачаємо в цьому важливу тенденцію. Попри всі проблеми і негаразди, які обговорюються сьогодні стосовно розвитку сучасної культури і мистецтва, представники творчих професій вище оцінюють престижність власної професії. Це не створює додаткових бар'єрів самовідновлення професії в суспільному просторі.

Таблиця 2. Оцінка престижності типів професій представниками різних типів

Тип професій	Представники типів професій									
	Людина-людина N = 459		Людина-природа N = 129		Людина-техніка N = 492		Людина-знакова система N = 161		Людина-художній образ N = 14	
	Mean	SD	Mean	SD	Mean	SD	Mean	SD	Mean	SD
людина-людина	5,42	0,89	5,52	0,88	5,36	0,88	5,39	0,99	5,12	1,16

людина-природа	3,94	1,12	4,02	1,15	3,88	1,04	3,89	1,20	3,69	1,01
людина-техніка	3,74	1,11	3,76	1,15	3,74	1,07	3,68	1,22	3,59	0,99
людина-знак	4,82	0,92	4,92	0,87	4,78	0,89	4,83	1,03	4,64	0,95
людина-художній образ	4,79	1,01	4,75	1,01	4,75	0,99	4,73	1,05	4,82	0,94

Нижче наведено два фрагменти національного стандарту престижності професій, в якому виокремлено творчі професії (див. табл. 3 і табл. 4) ¹. У таблиці 3 представлено дані щодо тих професій, які мають оцінку престижності вище середньої за цим типом, в наступній – ті, що мають оцінки нижче середнього значення. Крім того, у стовпчику "загальний рейтинг" наводяться значення рейтингового місця даної професії в повному переліку із 440 номінацій.

Таблиця 3. Оцінювання респондентами рівня престижності професій типу "людина-художній образ", престижність яких оцінюється вище середнього значення за цим типом

	Загальн. рейтинг	Mean	SD	Код за КПУ			
				клас	під-клас	група	під-група
продюсер	031	6,69	1,8	1	12	122	1229
естрадний співак (артист-вокаліст)	032	6,69	1,9	2	24	245	2453
актор (актриса)	039	6,59	1,8	2	24	245	2455
письменник	056	6,11	1,91	2	24	245	2451
модельєр	060	5,94	1,85	2	24	245	2452
телеоператор	065	5,89	1,7	3	31	313	3132
дизайнер	068	5,83	1,89	2	24	245	2452
художник	070	5,8	1,73	2	24	245	2452
ювелір-гравєр	069	5,8	1,88	7	73	731	7313
кінооператор	100	5,44	1,84	3	31	313	3131
начальник відділу з реклами	103	5,42	1,82	1	12	123	1234
керуючий фотоательє	111	5,34	1,75	1	13	131	1318

¹ До таблиці також включено професії першого класу за КПУ (управлінці), які стосуються мистецьких галузей, їх виділено напівжирним шрифтом, оскільки вони відносяться до типу "людина-людина".

	Загальн. рейтинг	Mean	SD	Код за КПУ			
				клас	під-клас	група	під-група
музикант (артист) симфонічного оркестру	117	5,3	1,79	2	24	245	2453
артист цирку	127	5,21	1,93	3	34	347	3474
співак (музикант) у нічному клубі	131	5,18	1,92	3	34	347	3473
реставратор художніх виробів та декоративних предметів	149	5,04	1,65	7	73	732	7324
Хореограф	158	4,99	1,81	2	24	245	2454
художник-оформлювач	161	4,94	1,64	3	34	347	3471
завідувач оранжереї	171	4,82	1,82	1	12	122	1221

Нагадаємо, що громадяни оцінювали професії за дев'ятибальною шкалою. Аналіз наведених даних дає змогу стверджувати, що найвищі рейтинги престижності мають ті мистецькі професії, які пов'язані із засобами масової комунікації, насамперед, з телебаченням. Так, найвищий рейтинг престижності серед творчих професій має професія естрадного співака (артиста-вокаліста), який отримує майже такий самий середній бал, як і продюсер (ця професія належить до 1 класу – управлінці, що відносить її до професій типу "людина-людина").

Таблиця 4. Професії типу "людина-художній образ", престижність яких оцінюється нижче середнього значення за цим типом.

	P/з	Mean	SD	Код за КПУ			
				клас	підклас	група	підгрупа
фотограф	187	4,68	1,66	7	73	734	7344
диск-жокей	205	4,48	1,92	3	34	347	3473
модельєр ортопедичного взуття	221	4,39	1,75	7	74	744	7442
декоратор вітрин	249	4,19	1,75	4	41	419	4190
пекар (на кондитерському виробництві)	268	4,01	1,72	7	74	741	7412
різьбяр по дереву	270	3,99	1,71	7	73	733	7331
модистка головних уборів	272	3,96	1,7	7	74	743	7435
гравер скла	285	3,89	1,61	7	73	732	7323
вишивальник на шкірі та хутрі	293	3,83	1,7	7	73	733	7332
настроювач піаніно та роялів	304	3,77	1,7	7	73	731	7312
гравер шрифту	316	3,7	1,6	7	73	734	7343
гончар	348	3,45	1,64	7	73	732	7321

	P/з	Mean	SD	Код за КПУ			
				клас	підклас	група	підгрупа
килимарник (на текстильному виробництві)	355	3,38	1,59	7	74	743	7432
Складув	362	3,31	1,69	7	73	732	7322
закрійник гумових виробів та деталей	384	3,15	1,58	8	82	823	8231

Чим ближче мистецька професія дотична до технічного виробництва, тим меншою кількістю балів у середньому оцінюють громадяни її престижність. Очевидно, що в уявленнях переважної більшості населення виробництво залишається "конвеєром", який не надає можливості творчої самореалізації, у той час, як шоу-бізнес чи телебачення, попри панування в них диктату технологій і форматів, що наближають до технічного виробництва, все ще має "творчий ореол" і високу престижність.

Для глибшого розуміння того, чому рейтинг престижності виглядає саме таким чином, до опитування було включено питання, спрямовані на розкриття змісту поняття престижності, яким керувалися респонденти. Оскільки моніторинг престижності професій проводився в період розгортання світової фінансово-економічної кризи, ми вбачаємо можливим інтерпретувати відмінності між результатами 2008 і 2009 років у цьому ключі.

Аналіз складових престижності професій показує, що найвагомим чинником сформованого уявлення про престижність певної професії є уявлення про те, що вона *гарно оплачується*. Матеріальна складова для учнів виявляється такою ж вагомою, як і для дорослих, оскільки має найвищі оцінки (за п'ятибальною системою), які, проте, за абсолютними значеннями стали дещо нижчими (3,54 і 3,53 бала у 2008 році і 3,33 і 3,35 бала у 2009-му відповідно для учнів і для дорослих). Другою, за оцінками і дорослих, і випускників, є така складова престижності професії, яка *додає людині стабільності*, упевненості в завтрашньому дні, тому що на цей фах завжди буде попит (дорослі оцінили її в 3,36 бала у 2008 році і в 3,24 – у 2009-му, школярі – відповідно у 3,32 і 3,27 бала). Третя складова, за оцінками дорослих у 2009 році, – *можливість завести корисні знайомства*, зв'язки (3,2 бала проти 3,01 минулого року, для учнів відповідно 3,27 проти 3,17), що свідчить про

зростання значущості цієї складової, адже минулого року вона займала лише дев'яту позицію.

Світовий контекст як складова престижності професії (коли вона вважається престижною не тільки в Україні, а й у будь-якій іншій державі, спільноті) залишається досить вагомим для дорослого населення і займає четверту сходинку серед інших складових престижності (3,08 бала проти 3,26 минулого року). Світовий контекст у своїй дієвій складовій (можливість професії бути затребуваною у світі, давати змогу знайти роботу будь-де) не увійшов до першої п'ятірки складових престижності професій, за визначенням дорослих, як це було минулого року (2,99 бала у 2009 році проти 3,19), що зумовлено уявленнями про скорочення ринку праці в часи фінансово-економічної кризи, яке найболючіше зазвичай відчують мігранти. Тобто уявлення про прагматичний бік престижності змінилося у відповідь на обставини, а оцінювальний компонент громадської думки про престижність виявився більш сталим.

Натомість уявлення учнів про складові престижності меншою мірою спираються на світові контексти ринку праці (оцінка цієї складової учнями в 3,17 бала ставить її на шосту сходинку проти 3,26 бала минулого року, що забезпечувало четверту позицію). Нині для учнів четвертою серед складових престижності професій стає можливість мати великі професійні досягнення (3,21 проти 3,17 минулого року), яка посідає п'яте місце в дорослих. П'ятою для учнів є можливість реалізувати творчі здібності (3,19 проти 2,85); цю складову значно нижче оцінюють дорослі.

Вище, ніж дорослі, оцінюють випускники у 2009 році престижність тих професій, які мають такі складові: приносить славу, дає змогу стати відомим (різниця 0,38 бала), дає змогу *реалізувати творчі здібності* (0,35), пов'язана з новітніми технологіями, які визначають майбутнє (0,29), потребує високих моральних якостей (0,25), потребує непересічних здібностей, через що не всі можуть її опанувати (0,24), потребує тривалого часу на її опанування, гарної освіти (0,23), потребує важкої праці, через що відчуваєш задоволення (0,22), дає змогу допомагати

конкретним людям розв'язувати їхні проблеми (0,22), дає можливість впливати на думки багатьох (0,2).

У 2008 році найбільші відмінності в оцінках дорослих і учнів мали інші складові: дає змогу ні від кого не залежати (3,27 бала, за оцінками учнів, проти 3,1 бала, за оцінками дорослих), відкриває перспективи для швидкого кар'єрного зростання (3,21 проти 3,09 бала), дає можливість працювати в комфортних умовах (3,19 проти 3,05 бала), мати великі професійні досягнення (3,17 проти 3,08 бала), завести корисні знайомства, зв'язки (3,17 проти 3,01 бала).

У 2009 році зростають середні оцінки, виставлені дорослими і школярами більшості соціально-психологічних складових престижності, таким як: можливість приносити славу, ставати відомим; заводити корисні знайомства, зв'язки; впливати на думки багатьох; допомагати конкретним людям розв'язувати їхні проблеми; давати владу над іншими людьми; приймати рішення, які мають надзвичайно важливі наслідки для багатьох людей.

Динаміка оцінювання низки складових престижності, яка спостерігалась у 2009 році, протилежна серед дорослих і учнів. Так, зокрема, підвищилися оцінки старшокласників (а в дорослих, навпаки, знизилися) за такими характеристиками: потребує високих моральних якостей; пов'язана з новітніми технологіями, що визначають майбутнє; приносить славу, дає змогу стати відомим.

Має значну динаміку й соціально-психологічний бік престижності професії: чому люди її обирають.

У 2009 році дорослі найчастіше віддавали перевагу емоційним варіантам відповіді: престижна професія викликає в людини почуття гордості (39,5% респондентів відмітили таку альтернативу відповіді на питання "чому люди обирають престижну професію"), престижна професія додає людині значущості, більшої ваги в суспільстві (39,5%). Друге місце посідає прагматичний аспект: престижна професія батьків дасть більше шансів у житті їхній дитині (36,9%); маючи престижну професію, можна легко зайти в будь-який кабінет і розв'язати багато проблем (29,1%). У 2008 році найчастіше обирали прагматичні варіанти відповіді:

дасть більше шансів у житті вашій дитині (49%), вирішує багато проблем (32%). Трохи менше були представлені емоційні варіанти відповіді: відчуття гордості (46%), власної значущості (43%). Тобто протягом року зросла частота емоційних відповідей щодо тих аспектів престижності професій, які розгортаються у стосунках з іншими людьми.

Варіанти відповідей, у яких моделювалися референтні стосунки, залишаються на третьому місці за частотою згадувань, хоча і знизили кількісні значення. Так, альтернативу "дізнавшись, що ти маєш престижну професію, люди починають ставитися до тебе з більшою повагою" обирають 28,9% дорослих (проти 31% минулого року), альтернативу "престижна професія додає авторитету в сім'ї" – 20,3% (проти 25%).

Уявлення учнів про соціально-психологічний бік престижності професій структурно схожі з уявленнями дорослих: першість має емоційний компонент (почуття гордості – 47,6%, значущості – 36,5%), далі йдуть прагматичний (більше шансів – 28,2%), референтний (більше поваги – 26,4%). Учні частіше за дорослих обирають альтернативу елітності: престижна професія – це квиток до кола обраних (20,7% проти 18,2% у дорослих).

Динаміка зміни вагомості чинників престижності професій протягом 2008 – 2009 років. Водночас із збереженням домінантного значення матеріальної винагороди і стабільності на фоні долання економічної кризи значно зросла вага чинника соціального капіталу (престижною все більше вважають ту професію, яка дає можливість налагодити корисні знайомства), збільшилася вагомість прийняття рішень, важливих для багатьох людей, складності вирішуваних завдань. Натомість чинники комфортності умов праці, незалежності, творчої самореалізації, перспектив кар'єри, а також моральних характеристик і корисності для суспільства стають менш значущими для визначення професії престижною. На відміну від дорослого населення, розуміння престижності професії учнями загальноосвітніх шкіл на фоні близької динаміки (матеріального чинника, стабільності, комфорту праці) і далі спирається на уявлення про можливість професійних досягнень і реалізацію твор-

чих здібностей. Важлива для молоді складова престижності професії – забезпечення незалежності – у період суспільно-економічної кризи дещо втрачає свою пріоритетність.

Динаміка розподілу соціально-психологічних чинників протягом 2008–2009 років полягає в зростанні ваги психологічних станів – почуття гордості, відчуття власної значущості, очікування більшої поваги в суспільстві – порівняно з іншими соціально-психологічними чинниками.

Отже, комплексне поняття престижності професій дає змогу відобразити як у дзеркалі відмінності між певними верствами людей. Залежно від того, яким словом наповнюють поняття престижності професій ті чи інші люди, можна екстраполювати особливості їхньої поведінки на ринку праці. Протягом 2008–2009 років, коли тривала фінансово-економічна криза в країні, уявлення громадян про престижність професій зазнали певних змін. Зросла вагомість соціально-психологічних складових престижності, які відбивають особливості стосунків між людьми та їхню емоційну значущість для особистості.

Таким чином, можна зробити наступні висновки:

1) За результатами створення національного стандарту шкали престижності професій творчі спеціальності як тип професій "людина-художній образ" посідають місце "золотої середини" престижності, тобто серед п'яти типів професій, що охоплюють увесь спектр існуючих професійних занять, мають третій рейтинг престижності.

2) Рефлексивна оцінка представниками творчих спеціальностей престижності власної професії підвищує її рейтингове місце до другого на фоні збереження рейтингів усіма представниками інших типів. Це свідчить загалом про високу самоповагу представників творчих спеціальностей, що попри всі наявні проблеми зберігає позитивну перспективу розвитку культури і мистецтва.

3) Порівняльний аналіз оцінки престижності творчих професій показує, що найвищу оцінку громадяни ставлять тим групам професій, які наближені до засобів масової комунікації (насамперед, телебачення) і найпрестижнішого типу про-

фесій "людина-людина". Чим більше творча спеціальність наближається в уявленнях громадян до виробництва, а відтак, професій типу "людина-техніка", тим нижче оцінюється престижність даної професії.

4) Для оцінки престижності професій важливим є змістове наповнення самого поняття "престижності", яке має тенденцію змінюватись під впливом комплексу чинників, у тому числі й макроекономічних (світова фінансово-економічна криза). Протягом 2008–2009 років уявлення про престижність зазнали істотних змін як у дорослого населення країни, так і у старшокласників, що нині здійснюють професійне самовизначення.

Подальше дослідження престижності творчих професій потребує поглиблення аналізу отриманих даних з метою виявлення особливостей професійного самовизначення учнів на тип професій "людина-художній образ" при першому виборі професії та при перекваліфікації в межах освіти дорослих. Використання національного стандарту престижності професій доцільне в системі профорієнтаційної роботи для підвищення свідомості професійного вибору, оскільки дає уявлення про престижність усього спектру існуючих професій, пов'язану із рівнем конкуренції в певних галузях.

Література

1. Головаха Е. М. Жизненная перспектива и профессиональное самоопределение молодежи / Головаха Е. М. / АН УССР /, Ин-т философии. – Киев: Наук. Думка, 1988. – 142 с.
2. Динаміка рівня та чинників престижності професій протягом 2008–2009 років: Інформаційний бюлетень. 2009 / За ред. М. І. Найдьонова, Л. В. Григоровської; Упоряд. О. І. Хоріна – К., 2009. – 59 с.
3. Класифікатор професій. ДК 003 : 2005. – Київ: Вид-во "Соцінформ", 2005. – 615 с.
4. Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения. /Е. А. Климов. – М.: Академия, 2007 – 302 с.

5. Моніторинг рівня та чинників престижності професій протягом 2008–2009 років: Інформаційний бюлетень. 2009 / За ред. М. І. Найдьонова, Л. В. Григоровської; Упоряд. О. І. Хоріна – К., 2009. – 59 с.
6. Ничкало Н.Г. Трансформація професійно-технічної освіти України: Монографія / Н. Г. Ничкало – К. : Педагогічна думка, 2008. – 200 с.
7. Профконсультационная работа со старшеклассниками / Под ред. Б. А. Федоришина. – К.: Рад. школа, 1980. – 160 с.
8. Український стандарт міжнародної шкали престижності професій: Інформаційний бюлетень. Липень' 2009 / За ред. М. І. Найдьонова, Л. В. Григоровської; Упоряд. О. І. Хоріна. – К., 2009. – 50 с.
9. Український стандарт міжнародної шкали престижності професій: Інформаційний бюлетень. Липень' 2009 (Електронна версія) / За ред. М. І. Найдьонова, Л. В. Григоровської; Упоряд. О. І. Хоріна. – К., 2009. – 101 с. – Режим доступу : <http://www.ispp.org.ua>
10. Ganzeboom Harry B. G., Treiman Donald J. Internationally Comparable Measures of Occupational Status for the 1988 International Standard Classification of Occupations / Ganzeboom Harry B. G. – Social Science Research. – 1996. – V. 25. – P. 201–239.
11. Treiman Donald J. Occupational Prestige in Comparative Perspective / Treiman Donald J. – New York: Academic Press, – 1977. – P. 514